YER-SU HİKÂYELERİ

Sibirya, Deşt-i Kıpçak ve Türkistan

EMRAH ECE

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1796
EDEBÎ ESERLER: 917

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-242-9

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Son Okuma: Gülcan Havva Eraslan-Senay Soydemir

Kapak Tasarımı: Emrah Ece

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ÇINAR MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han No:34 K:5
Bağcılar / İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika No: 45103

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İstanbul- 2022

EMRAH ECE: 17 Haziran 1984'te İstanbul'da doğdu. Küçük yaşta ninesinin dizi dibinde dinlediği hikâyeler, onu, annesinin de teşviki ile okumaya ve yazmaya sevk etti. On sekiz yaşında bir grup akranı ile birlikte *Yolbaşı* adında bir dergi çıkardı fakat derginin ömrü dört sayıyı geçemedi.

Resim yaptı, şiir yazdı, çeşitli internet sitesi ve fanzinlerde kısa öyküler ve denemeler kaleme aldı. 2017'de sosyal medyada Türk mitolojisi ve hikâyeleri anlatmaya başladı. Hâlen *Ayarsız* ve *Hür* dergilerinde yazmaya devam etmekte, ayrıca bir roman, bir de mitoloji üzerine hazırladığı kitabı üzerinde çalışmaları sürmektedir.

Evli ve bir kız çocuğu babası olan yazar, grafik tasarım mesleği ile iştigal etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ALTAY

Ak Pös Kuurçın / 13
Bir Söze Yenilen Üç Pehlivan / 18
Canavar Almış ve Borolday Mergen / 21
Kedi / 26
Öksüz Delikanlı ile Tilki / 30
Ösküs Ool ile Yedi Demir Nöker / 36
Ösküs Ool ve Karatı Kağan / 42
Tilki Damat / 48

●

BAŞKURT

Akboz At / 51
Alp ve Altın Saç / 52
Ayhılıw / 59
Biktimer ve Cadı Kadın / 62
Bürebay'ın Şarkısı / 66
Kartal Kağan ve Batur Bülbül / 70
Mezardan Gelen Adam / 72
Tılsımlı Yüzük / 76
Türmen Batır / 84
Yedigir Yıldızı / 88
Yılan Batır / 89
Yılan Kadın / 94
Yılkı Çıkan Göl / 96

●

ÇUKÇİ

Ay Adam / 98

●

HAKAS

Ak Pars ile Tasha Baatır / 103
Altın Kız ile Balıkçı / 106
Erlik Han ile Altın Arçol'un Dövüşü / 108
İhtiyar Adam ve Sihirli Göl / 112
Kurda Dönüşen Çocuk ile Peri Kızı / 115
Kuş Kadar Çocuk Alp Toolandı / 119
Ohay Alp'ın Oğlu / 123
Övünmeyi Seven Şaman / 126
Sihirli Kitap / 128
Sihirli Moğol Horozu / 132

Su İyesi / 135
Şaman ile Çiçek Kız / 136
Timïr Homıs / 139
Üç Kız Kardeş ile Celbegen Nine / 142

●

KAZAK

Altın Sevinci / 147
Aslan ile Kedi / 149
Büyücü Kadın / 150
Büyücünün Sırrı / 157
Han'ın Çobanı / 161

●

KIRGIZ

Umay Kız / 167

●

KURGU

Temir Mergen / 169

●

NOGAY

Ak Köbek ve Kence Batır / 173
Alapran Batır / 177
Cömert ile Namert / 181
Göl Canavarı / 184
Kahraman Oğlan / 190
Karanlığa Doğuş / 194
Kılıç Batır / 197
Maymun Kız / 203
Nogay ile Türkmen / 208
Onbir Batur / 212
Sihirbaz Oğlan ile Ustası / 215
Üç Kardeş ve Ak Tulpar / 218

●

SAHA YAKUT

Aladoğan / 223
Ayının Kaçırdığı Kız ile Ayı Çocuk / 226
Çalışkan ile Beş Ahmak / 228
İki Şaman Kadın ve Delirmiş İnsanlar / 230
Kanlı Tören / 233
Kara Şaman / 235
Omogoy'un Kızı / 238
Rüzgâra Tutulanlar / 240
Suçunaa / 244
Udağan / 247

TATAR

Altın Kanatlı Kuş / 251
Ay'daki Kız / 257
Gülçiçek / 260
Kamır Batır'ın Düğünü / 266
Kurgan Kazan / 272
Maden İyesi / 278
Yılan Han ile Kırım Hanı / 280

TUVA

Ak Tün / 283
Avcı ve Orman Ruhu / 291
Balıkçı Ösküs Ool ile Han Kızı / 296
Bumbaaday Koca / 302
Cılbıga ve Aksakalday'ın Üç Kızı / 306
Deer Möge ve Altı Başlı Mankıs / 311
Heymer Ool ve Koca Kurt / 320
İhtiyar Adam ile Kuzgun Han / 327
Ösküs Ool ve Karatı Han / 333
Tulpar Kan Cereen ve Ösküs Ool / 339

UYGUR

Bavudun Yürüyüşü / 342
Ejderhayı Bezdiren Kadın / 343

İlk Söz

Bir varmış bir yokmuş… Çok uzun çağlar önce geyik boynuzu göğe değerken, keçi sakalı yeri süpürürken, Süt Gölü henüz küçük bir birikinti, Sümer Dağı küçük bir tepe iken hikâyeler her şeyden eskiymiş.

Hikâyeler iyi ki var; bir bakmışım Sir Gawain ile beraber yemyeşil İngiltere çayırlarındayım ya da taygalarda Ösküs Ool'un yanına yoldaş olmuşum, bilinmez maceralara yürürüm. Ural Batır ile Ay Dede'yi ikiye böler, Sümmânî Baba ile bir ağaca yaslanıp her birimizi bir efkâra nasıl yazmışlar söyleşirim.

Masallar hep sürprizlerle doludur. Çocukken "Bir, iki, üç, tıp!" diye oynadığımız oyunun izlerine bir Altay masalında rastlamıştım. Süt Gölü ile Sümer Dağı'nın oğlu olan parmak çocuğu Kara Kağan evlat edinir ama ona Kül Kedisi gibi davranır. İhtiyar bir adam, çocuğa, herkesi donduran sihirli sözü öğretir: Bıp!

Bu oyunlar ve hikâyeler belki de Demirci denilen yanık yüzlü büyücü adamın ilk çekici ilk örse vurup kemik bıçağı demir olanla değiştirmesinden önce bile vardı.

Tüm masalları severim ama Başkurt, Tatar ve Çuvaş sahalarındakiler benim için çok ayrıdır. Su kızı Rusalka gibi Slav mitolojisi ile harmanlanıp desteklenmiş ortak noktalar anlatıları zenginleştiriyor, üstelik Türk mitolojisine dair bariz izler görmek heyecan veriyor. Bu nedenle kitapta onlara fazlaca yer verdim.

Bir Çuvaş hikâyesinde Oğuz Kağan'ın çok daha basit, ilkel bir formunu yakalamak ya da kurdun farklı Türk boylarına ait hikâyelerde her şeyde sona kalan ama Tanrı ile irtibatlı oluşunun izini Pir Sultan'ın "Bozkurt ile kıyamete kalan dünya değil misin?" deyişinde görmek heyecan verici.

İnsan her çağda insan ve kolektif bilinç dışımız hep hikâyeler uyduruyor. İnternet efsanesi ve saçma komplo teorileri olarak gördüğümüz Reptilian geyiklerini bugün uydurmadık. İlkel insanın yılan korkusundan aldığımız miras sayesinde yeniden onlara benzer mitler yaratıyoruz. Yalmavuz, yalmağız, yelbeğen, cılbıga kelimelerinin çıkacağı yer sizi yine yılanlara ve ejderhalara götürecektir.

Türk boylarına ait hikâyelerin birçoğunun aslında birbirini tamamlayan şekilde olduğunu ve eksik bölümlerin diğerlerinden tamamlanabileceğini görüyorum. Mit yıkımına uğramış eski mitler toparlanırsa unutulmuş destanlar ortaya çıkabilir. *Kalevala* da böyle doğmuştu.

Birbirini yapboz gibi tamamlayan hikâyeler birbirinden çok uzaktaki Türk boylarında bile farklı varyantlarla yaşıyor, hatta Cermen masallarıyla bile çok fazla benzeşiyor. Bir gün oturup o kahramanın hikâyesini uzun uzun yazacağım ve tüm macerayı tek hikâyede toplayacağım.

Aktardığım hikâyeler çocuklar için değil, Ömer Seyfettin'in akıbetine uğrayıp "çocuk hikâyecisi yazarı" yaftasını boynuma asmak istemesem de çocuklar da okuyabilsin diye ölçülü yazmaya çalışıyorum.

Yurdumun çocuklarına da hikâyeler bırakmak istiyorum, Dilaver Cebeci'nin dediği gibi:

Benim kalemimden kan değil süt damlıyor
Geceler boyu böyle geleceği emziriyorum.

Size masallar getirdim kılıç zoru ve ejderhaların hüküm sürdüğü çağlardan, yol yorgunuyum. Dilimde eski türküler, göğsümde kılıç yarasıyla geldim.

Emrah Ece

Ak Pös Kuurçın

Çok eski bir zamanda; Karatı Kağan'ın Ak Kağan'ı öldürüp tatlı şarabını, değerli samur kürklerini yağmaladığı, yeşil otlaklı yurdunu elinden alıp sayısı bilinmez yılkı sürülerini çekip götürdüğü bir çağda, Ak Kağan'dan geriye ne çerisi ne de yurdu kalmıştı.

Tek başına kalan karısı, karnındaki bebeği ile kaçarak erkek kardeşi Erke Möndü'nün yurdundaki dağların ıssız yerlerine sığındı. Çok geçmeden ay yüzlü bir oğlan doğurdu. Oğlan gün diyende ay büyüdü, ay diyende yıl büyüdü ve baatır kişi olup Ak Pös Kuurçın adını aldı.

Ak Kağan'ın oğlu Ak Pös Kuurçın, babasından kalma eski yurtluğundan uzakta, ak pürçekli karıyıp kocamış anasıyla birlikte yaşardı.

Günün birinde "Babamın doğduğu yeri göreyim," deyip kimliğini açık etmeden Karatı Kağan'ın elindeki baba yurduna gitti. Orada ay yüzlü, gül yanaklı, kiraz dudaklı bir kız görüp beğendi, onunla tanış oldu.

Meğer ki kız, Karatı Kağan'ın kızıydı. Onun da gönlü Ak Pös Kuurçın'ı sevince, oğlan, "Gelip seni alacağım," diye kızla sözleşip anasının yanına geri döndü.

Oğlan, anasının yanına geldikten üç ay sonra, pusatlarını kuşanıp kır atını eyerledi. Anasının elini öpüp "Ben Karatı Kağan'ın kızı ile sözleştim. Onu alıp geleyim, sana gelin edeyim," deyince anası kaygılandı, gönlü bunlandı; çünkü gökyüzündeki bulutlar, güneşi örtmeye ve havayı karartmaya başlamıştı. Bu, kötüye işaretti.

"Dur oğul," deyip oğlanın dizginine yapıştı. "Düşmanın yurdunda otuz arık kurt var. Gittiğin yolun durur, ama sen yok olursun. Kağan'ın kurtları seni parçalayıp yutar. Gel vazgeç, Karatı Kağan'ın kızını alma!"

Canavar Almış ve Borolday Mergen

Uzun, çok uzun zaman önce, Altay Dağları'nda Almış adında insan yiyen bir canavar yaşardı. Almış'ın omuzlarından aşağı dizgin gibi attığı uzun siyah bıyıkları ve dizlerine kadar inen bir sakalı vardı. Gözleri kanlı, dişleri büyük ve keskindi. Parmaklarında tırnak yerine sivri boynuzlara benzeyen büyük pençeleri bulunuyordu. Tüm vücudu kalın kıllarla kaplıydı.

Almış, zalimliği ile tanınıyordu. Kadın, erkek, yaşlı, çocuk demeden kurbanlarına saldırıp onları yerdi. O kadar güçlü ve kurnazdı ki, kimse ona karşı çıkmaya cesaret edemezdi. Onu gören insanlar, kaçıp saklanmaya çalışırdı; ondan kurtulmanın başka bir yolu olabileceğini hiç düşünmezlerdi.

En bilge yaşlılar bile "Almış, bizden daha güçlüdür ve kurnazdır; kimse onu alt edemez, elinden kurtulamaz. Sabretmeyi ve sessiz kalmayı öğrenmeliyiz," derlerdi.

Altay'ın eteğindeki obaların birinde, cesur ve bilge olduğu kadar da güçlü Borolday Mergen adında bir avcı yaşıyordu. Avcı dediğin ava çıkıp eli boş dönebilir, ancak Borolday Mergen öyle değildi. Dağların en kuytu yerlerinde tilki, geyik, ayı ve sincap avlarken her zaman obasına eli dolu hâlde dönerdi.

Bir gün Almış, dağlardan Borolday Mergen'in obasına indi. İnsanlar dehşete kapıldılar ve telaşla etrafta koşturarak saklanacak yer aradılar. Çocuklardan birini yakalayan Almış, inine geri döndü.

O, obanın içinde avını yakalarken köylüler aralarında fısıldaşmak dışında konuşmaya cesaret edemiyorlardı; ama Almış gittiğinde yüksek sesle ağlamaya başladılar: "Canavar kimin çocuğunu yedi?" Anneler hıçkırarak ba-

Ayhılıw

Çok eski bir çağda; keçinin başbuğ, öküzün yüzbaşı, turgay kuşunun onbaşı olduğu zamanlarda, ihtiyar bir nine ile dede ormanın kıyısındaki sevimli ahşap kulübelerinde kaygısızca yaşardı.

Nine ile dedenin Ayhılıw adında al yanaklı, kiraz dudaklı, dünya güzeli bir de kızları vardı.

Saka kuşlarının neşeyle cıvıldaşıp şarkılar söylediği güneşli bir bahar sabahı, Ayhılıw'ın arkadaşları Gülşat ile Akbike, ellerinde birer sepetle kapısını çalıp onu ormanda çilek toplamaya ve piknik yapmaya davet ettiler.

Üç genç kız, ağaçlık alanın kenarında herkese yetecek kadar çilek bulamayınca tavşan yollarını izleyerek ormanın derinliklerine kadar indiler. Patika üzerinde yürürken az ileride bol çileği olan bir açıklık fark eden kızlar, o tarafa yöneldiler.

Üçü birden farklı yönlere giderek çilek toplamaya başladı. Ayhılıw'ın gittiği yerde çilekler o kadar çoktu ki, kısa sürede sepeti ağzına kadar çilek dolmuştu. Arkadaşlarına ne kadar çok çilek topladığını göstermek için dönüp ardına baktığında Gülşat ile Akbike'yi göremedi. Üçü de çilek toplamaya dalınca birbirlerinden çok uzaklaşmışlardı.

Ayhılıw, arkadaşlarını aramak için ağır çilek sepetini olduğu yere bırakıp etrafta dolaşmaya başladı. Tüm patika yollar birbirine benziyordu, ilerledikçe daha da kaybolduğunu fark etmesi ve korkuyla ürpermesi uzun sürmedi; insanlara büyü ile yollarını kaybettirip onları kendi evine çeken ve adına Meskey Nine denilen kötü cadının bu ormanın derinliklerinde yaşadığını önceden duymuştu.

Zavallı kız ormanın içinde böyle dolaşıp dururken akşam oldu, zaten karanlık olan orman daha da kararda. Açlıktan titreyen dizlerinde derman kalmayan Ayhılıw,

Biktimer ve Cadı Kadın

Çok eski zamanda; bir ihtiyar koca ile onun yaşlı hanımı, Biktimer adlı tek oğulları ile yaşayıp giderdi. Biktimer, Kıtmir ve Yelyetmez adlı iki sadık çoban köpeğiyle beraber babasının sürülerini bekleyerek yemyeşil kırlarda dolaşır, çobanlık yapardı.

Biktimer'in babası, bir kış günü, uzaktaki donmuş nehirden su almaya gitti. Buzu kovasının sığacağı kadar kırıp kovayı suya daldırdı, fakat bir türlü geri çekemedi.

"Bir taşa ya da yosunlara takılmış olmalı," diye düşünerek kovaya bağladığı ipe daha kuvvetli asıldıysa da bir türlü güç yetirip çekemedi.

Kovasına neyin takıldığını görebilmek için eğilip suyun içine bakan ihtiyar, korkuyla irkildi. Kireç gibi bembeyaz yüzlü bir kocakarı, suyun altından ihtiyar adama bakıyordu. İhtiyarın doğrulup kaçmaya yeltendiği anda suyun içinden fırlayan bir el, adamın sakalına yapıştı.

Az sonra beline kadar suyun dışına çıkan cadı, ihtiyarın sakalını daha da sıkı tutup sarsarak "Suyumu bulandırdın. Bunun karşılığında canını mı vereceksin yoksa atını mı?" diye sordu.

İhtiyar, birkaç saniye düşündü; canı tatlıydı ve bu kış kıyamette, yazın da yabanda atsız kalıp eve yaya dönmeye çalışmak ona mutlak ölüm getirecekti.

Ne diyeceğini bilemeyen zavallı ihtiyar, "Evde bir oğlum var. Beni bırakırsan onu sana yollarım," deyiverdi.

Cadı kadın, ihtiyarın kendi yerine ödeyeceği diyeti kabul ederek onu serbest bıraktı. İhtiyar doğruca atına atlayıp dörtnala dizgin boşalttı ve evine vardı. Ailesine yaylaya göçeceklerini, otağı söküp yükleri denklemelerini söyledi. Her şey hazır olunca da uzak bir yaylaya göç ettiler.

Biktimer'in altından bir aşığı vardı. Babası, Biktimer

Bürebay'ın Şarkısı

Bu çağlar gelmezden çok evvel, karanlık kayın ormanında; zengin ama cömert, güçlü ama kibar, erdemli kurt Bürebay yaşardı.

Bürebay'ın sesi de yüreği gibi güzeldi. Her sabah ormanda gövdesi yosun tutmuş bir kayın ağacına yaslanırdı. Kopuzun teline vurup etrafına toplanan orman ahalisine şarkılar söylerdi. Ormandaki tüm hayvanlar Bürebay'ı dinlemeyi sever, türküleri bitince alkış ederdi; geyikler, ayılar, tavşanlar, hatta yılanlar bile…

En çok kuşlar severdi Bürebay'ı. Kopuz bir kere çalınmaya başladı mı cıvıldaşır dururlardı, susana kadar Bürebay'a eşlik ederlerdi.

Ormandaki tüm hayvanlar sevse de onu, Tilkibike denilen o kızıl tüylü hilebaz kadın içten içe haset edip dururdu.

"Ne yapsam da şunu bir hileyle rezil etsem? Eğer ben de onu oyuna getirip susturamazsam adım Tilkibike olmasın!" derdi.

Gece gündüz bunu düşünen kurnaz tilki, sonunda bir fesatlık buldu.

Dağlardan akan buz gibi kar suyunun coşturduğu derelerin çağıldayarak aktığı, yayla bellerinde kır çiçeklerinin baş verdiği güneşli bir bahar gününde, Bürebay yine her zamanki gibi yaşlı kayın ağacına sırtını verip kopuzun teline vurmaya, güzel sesi ile türküler söylemeye başlamıştı.

Tam bu sırada Tilkibike, ağaçların arasından çıkıp Bürebay'ın yanına vardı ve ona yaltaklanarak sahte iltifatlar etti: "Bürebay, öyle güzel sesin var ki ormandaki tüm hayvanları mest ediyor! Hatta ünün ormanın dışına, gökyüzüne kadar çıkmış. Ay kızı senin türkünü duyup çok be-

ğenmiş, 'Bürebay bir kez olsun bana hitaben şarkı söylese gökyüzünden onun yanına inerim,' diyor."

Tilkibike bunları der demez ormandaki sık ağaçların arasına dalıp kayboldu. Kurnaz tilkinin sözüne kanan saf Bürebay ise duyduklarına sevinerek kendisiyle gururlandı.

Gün dağlar arkasında kaybolup karanlıklar çökünce, Ay kızı bütün ihtişamıyla dağlar üzerinde yükseldi ve karanlık ormanı aydınlattı. Tilkibike'nin söylediklerini hatırlayan Bürebay, başını kaldırıp Ay kızına şöyle bir baktı ve yüzünün pek tasalı göründüğünü düşündü.

"Eğer ona bir şarkı söylersem belki neşesi yerine gelir," diyerek yüce bir dağ başına çıktı. Şafak sökene dek bildiği en güzel şarkıları Ay kızı için söyledi; fakat Ay kız bir türlü yere inmek bilmedi.

Bürebay, sabah olup Ay gidince "Ay kızı şarkılarımı beğenmedi, yarın daha güzel söylerim," diye düşündü.

Ertesi gece tekrar aynı yerde, sabah olana dek Ay kızına türküler söyledi; fakat nafile, Ay kızı yine inmek bilmedi. O günden sonra Bürebay yaz kış demeden her gece, Ay kızının bir gün yere ineceğini umut ederek şarkı söylemeyi âdet edindi. Öyle yorgun düşüyordu ki gündüzleri orman sakinlerine şarkı söyleyecek dermanı kalmıyordu.

Sonunda bir gün bulutlar Ay kızının önüne geçip çehresini Bürebay'dan gizledi. Bürebay bu duruma öyle kederlendi ki hasret içinde tüm ormanı baştan sona bir aşağı bir yukarı yürüdü durdu. Tilkibike ise Bürebay'ı gizlice izleyip oynadığı oyunun işe yaradığına seviniyordu.

Bir gün, Bürebay'ın her gece sabaha kadar şarkı söylemekten sesi kısıldı. Bunu gören Tilkibike hilesinin işe yaradığını anlayıp onu tamamen susturmak istedi.

Bürebay'a giderek "Senin sesin kaybolmuş, onu Ay kızı aldı. Bence onu geri almalısın!" dedi.

Saf Bürebay buna inanıp "Nasıl?" diye sordu, "Sesimi ondan nasıl geri isteyeceğim?"

Tilkibike sinsice gülerek "Benim kuyruğum büyülüdür, bilinmezi bilen bilicidir," dedi ve sanki kuyruğuna akıl danışıyormuş gibi kulağını kuyruğuna yaklaştırıp dinledi.

Kuyruğundan işitmiş gibi "Bildiğin tüm şarkıları daha gür sesle söylemelisin, böylece Ay kızı sesini geri verecektir," dedikten sonra ortadan kayboldu.

Bürebay, Tilkibike'nin yine oyununa gelmişti. Her gece Ay kızına şarkı söylemeye devam etti ve sonunda sesi tamamen yok oldu.

Hilesinin başarıya ulaştığından emin olan Tilkibike, bir sabah Bürebay'ın yanına giderek "Nicedir ormanda kopuz çalıp türkü söylemezsin. Tüm hayvanlar senin sesini özledi. Bugün gelip bize yine şarkı söylesen ya," dedi.

Bürebay da ormandaki hayvanları ne kadar özlediğini düşününce "Tamam," dedi.

Sevinçle yaşlı kayın ağacının gölgesine oturup ormandaki hayvanların gelişini bekledi. Bürebay'ın kendilerine yeniden şarkı söyleyeceğini duyan hayvanlar, sevinç içinde koşup gelerek etrafında toplandılar. Bürebay şarkısına başladığında çıkan ses, tüm hayvanların garibine gitti. Bir süre şaşkınlıkla birbirlerine baktılar. Bürebay'ın sesinden birçoğu korkmuştu, çünkü tüyler ürperten yabanıl bir sesti bu.

Hayvanlar bir bir kayın ağacının altını terk etmeye başladıklarında Tilkibike çoktan sıvışıp gitmiş bile. Bürebay, şarkısını bitirip etrafına bakınınca bir de ne görsün? İn cin top oynuyor; etrafında tek hayvan kalmamış ve o yalnız başına yaşlı kayının dibinde oturuyor.

Bürebay neler olduğunu anlamak için hayvanların peşinden gitse de onun geldiğini gören kaçıp uzaklaştı; yoluna çıkan yolunu değiştirir oldu.

Koca ormanda tek başına kalan Bürebay, hayvanların bu tutumuna çok üzülüp hepsine düşman oldu; ama yine de eski sesine kavuşmak ümidi ile her gece Ay kızı

için yüksek tepelerde yürekleri titreten, duyanların kanını donduran özlem dolu sesi ile ulumaya devam etti.

"Meşelerden üzü beri
Ne yürüyür bu yalquzaq?
Gören kimi deyib gelir?
Senden uzaq!.. Menden uzaq!..

Göye üz tutub uluyur,
Ay qorxudan çıxa bilmir.
Ulduzlar diksinir göyde,
Gözlerine baxa bilmir."

Şemistan Elizamanlı

Kartal Kağan ve Batur Bülbül

Çok eski bir zamanda, insanlar henüz yeryüzünü istila etmeden önce, bu dünyada kuşlar hüküm sürerdi ve "Kara Kartal" denilen Alp Kara Kuş, bütün kuşların kağanıydı.

Han Alp Kara Kuş tüm kuşların en baturu, en güçlüsü idi; bir pençesi ile ağacı kökünden söker, kayayı un ufak ederdi. Han Kara Kuş, adil ve merhametliydi. Onun hanlığında kuşlar, mutluluk ve baylık içinde yaşardı.

Tüm kuşlar tasasız bunsuz yaşayıp giderken günün birinde, kuşların başına bir musibet geldi; amansız bir hastalık, yavru kuşları tek tek öldürmeye başladı. Sonunda ölümler öyle hâle geldi ki her gün yüzlerce yavru kuş, annesinin kanatları altında yitip gidiyordu.

Hastalığa bir çözüm bulmayı düşünen Kartal Kağan, bütün kuşların bir araya gelmesini buyurdu. Kuşlar toplandığında orada kimler yoktu ki; şahinler, kuzgunlar, serçeler, alımlı kuyrukları ile erkek tavus kuşları ve pek de gösterişli olmayan dişileri, koca vücutlu tavus kuşları; hatta, bülbüller, saksağanlar ve dünyanın her yerinden gelmiş birbirinden farklı kuşlar…

Herkes toplanınca Alp Kara Kuş Kartal Kağan, yüksek bir ağacın tepesindeki tahtından onlara seslendi: "Küçük yavrularımızı kaybediyoruz, bunu durdurmak için gündüz oturmadım, gece uyumadım, bir çare düşündüm ve tüm dünyaya haber saldım. Sonunda haberci kuzgunlar bana haber getirdi. Yedi denizin ötesindeki bir adada yavrularımızı iyileştirecek bir ilaç bulunmuş. Kim yedi denizi geçer de o ilacı bana getirirse ona dünyada eşi benzeri görülmemiş güzellikte bir ses hediye edeceğim."

Bu sözleri duyan kuşların arasında bir sessizlik oldu. Kimse, daha önce hiç işitmediği yedi denizi geçerek o adayı bulacak ve ilacı getirecek gücü kendisinde görememişti. Hiçbirinin ağzını bıçak açmıyordu.

Mezardan Gelen Adam

Bugünden eski, eskiden yeni bir zamanda, kurt dişinin yere değdiği, geyik boynuzunun göğü deldiği çağda; Başkurt ülkesinde birbirini çok seven bir delikanlı ile genç kız evlenip yuva kurmuşlardı.

Tanrı onlara bir evlat vermemişti; fakat onlar yine de birkaç yıl boyunca birlikte çok mutlu yaşayıp gitmişlerdi, ta ki günün birinde delikanlı çaresiz bir hastalığa tutulana kadar.

Genç adam hastalanıp yatağa düşünce günden güne erimeye başladı. Karısı birçok hekimi, hatta büyücüyü eve çağırıp onlardan tedavi için bir umut bekledi, ama nafile! Delikanlı sonunda hastalığa yenik düştü, tatlı canı kuş olup Tanrı katına uçtu.

Zavallı kadın, kocasının genç yaşta ölümüne öyle kederlendi ki benzi sararıp soldu. Sonunda yeme içmeden kesildi; yalnızlık ve üzüntü içinde bir deri bir kemik kalarak zayıf düştü ve hasta oldu. Bir an önce ölüp eşine kavuşmayı dilediği aylar boyunca, hasta yatağında yattı ve komşularının getirdiği bir tas sıcak çorbayı isteksizce içti.

Birkaç ay sonra, rüzgârın dudağında bir ıslıkla çatıları kırbaçladığı karanlık, soğuk ve yağmurlu bir gece yarısı, ısrarla yumruklanan kapının sesine uyandığında "Bu saatte kim gelir ki?" diye düşündü.

Komşulardan birinin geldiğini sanıp "Nasılsa kapıyı biraz çalıp gider, yarın gelsin," diyerek yorganı kafasına çekerek yatmaya devam etti.

O böyle yapınca kapı daha da şiddetli vurulur oldu. Kadın sonunda dayanamayıp güç bela yerinden kalktı. Pencere kenarına gidip kapıyı kimin böyle ısrarla çaldığını görmek için perdeyi araladı. O anda bir çığlık atıp bayılı-

Tılsımlı Yüzük

Unutulmuş zamanın birinde, masal ile gerçeğin birbirinden ayırt edilemediği bir çağda; yaşlı bir nine ile dede, oğulları Batur'un avlayıp getirdiği hayvanlardan başka hiçbir gelirleri olmadan ormanda yaşarlardı.

Günlerden bir gün Batur, yine av peşinde ormanın derinliklerine kadar inmiş, ama hiçbir şey bulamayıp yüksek tepelere yönelmişti. Bir dağın zirvesinde, sivri kayaların olduğu ıssız yere geldiğinde kulağını tırmalayan korkunç bir çığlıkla irkildi. Bir kartal sesini andırıyordu; ama Batur'un duyduğu, kartalların çıkarabileceği seslerden çok daha yüksek bir sesti.

Avcı hemen sesin geldiği yöne seğirtip ne olduğunu anlamaya çalıştı. O sırada iri bir yılanın devasa bir kuş yuvasına tırmanmakta olduğunu gördü. Oraya doğru koşarak sivri kayaların üzerinde sıçraya sıçraya yılana yetişti ve av bıçağını çekerek yılanın başını gövdesinden ayırıverdi. İşte tam bu anda, güneşin vurduğu kızgın kayalar kısa süreliğine de olsa gölge oluverdi. Batur, yağmur bulutlarının geldiğini sanarak başını göğe kaldırdığında gökyüzünde dev bir kuşun süzüldüğünü gördü.

Kuşun gövdesi en az bir at kadar büyük, her bir kanadı ise başı göğe değen ulu ağaçlar kadar uzundu. Yılanın tırmandığı büyük kuş yuvası onun olmalıydı. Koca kuş, gökyüzünde bir süre süzülüp durduktan sonra yayından fırlamış ok gibi dalışa geçti ve sonunda gelip yuvasına oturdu.

Bir kayanın arkasına saklanmış bekleyen Batur, kuşun kendisini görüp görmediğinden emin değildi. Gizlice oradan uzaklaşmanın iyi fikir olduğunu düşündü. Ses çıkarmamak için nefesini bile tutarken kaçabileceği yolları kafasında kurmaya başladı.

Türmen Batır

Evvel zaman içinde, Başkurtların arasında parmakla gösterilecek yiğitlikte Türmen adlı bir er kişi yaşardı.

Bacakları öküz bacağı kadar sağlam, beli kurt beli kadar ince, göğsü ayı göğsü gibi heybetliydi. Çekilmez denilen sert yayı çeker, savrulmaz kara çelik kılıcı savurur, bileği bükülmez bir bahadırdı. Ava çıkıp kuş avlamayı severdi; özellikle geyik avlamaya çok düşkündü.

Yine bir gün Türmen Batır'ın gönlüne av hevesi düşünce, ala paçalı atına binerek her vakit avlandığı meşeliklerin yolunu tuttu. Ormanın içinde sessizce dolaşabilmek için atından inip yoluna yaya devam etmeliydi.

Ala paça atını fidanlıklara bağladıktan sonra bir açıklıktan meşeliğe girerek geyik izi aramaya başladı. Çok geçmeden aradığı izi buldu; izlerden bunun büyük bir erkek geyik olduğu anlaşılıyordu.

İzlerin derinliğine bakarak "Oldukça ağır bir hayvan, epey geniş bir postu ve değerli boynuzları olmalı," diye düşündü.

Türmen Batır, avını kaçırmamak için izleri hızlıca takip etmeye devam etti. Bir süre yürüdükten sonra geyik izinin yanı sıra başka izlere de rastladı; bunlar, tam tersi istikamete giden bir insanın izleriydi. Belki başka bir avcı Türmen'den önce davranıp geyiğin peşine düşmüş, hatta onu avlayıp çoktan geri dönmüştü bile.

İzleri takip etmeye devam eden Türmen, ormanın derinliklerine, görkemli ağaçların şemsiye gibi dalları arasından gün ışığının bile sızmadığı karanlık yerlere vardı. O sırada bazı sesleri işitince hızlandı, birazdan avını göreceğini ümit ediyordu. Az daha yürüdüğünde, irice bir kayın ağacının altında, avladığı geyiği parçalayan bir adama rastladı.

Yedigir Yıldızı

Bir zamanlar Başkurt ülkesinde yaşayan ihtiyar bir adamın yedi güzel kızı vardı. Kızlar öyle güzeldi ki onları gören insanlar hayranlıktan parmaklarını ısırırdı; hayvanlar donup kalarak güzellikleriyle mest olurdu. Kırlara çıkıp gezseler, kır çiçekleri onların güzelliğine imrenip boyun bükerdi.

Yedi kız kardeş, güneşli bir bahar günü kırlarda gezintiye çıktığında devlerin padişahı onları fark etti ve peşlerine düştü. Kızlar kocaman devin arkalarından geldiğini görünce dağlara doğru kaçıp kurtulmak istediler, ama nafile! Devin beş adam boyundaki ayakları, kızların narin ve küçük ayaklarından elbette daha hızlı yol alıyor, aralarındaki mesafe gittikçe kapanıyordu.

Sonunda kızlar, yüce bir dağın zirvesindeki sivrice bir kayanın tepesine çıktılar. Devin yetişip onları yakalayacağı sırada birer birer kayanın üzerinden gökyüzüne doğru sıçrayarak yedisi yedi yerde saklandı, birbirlerini kaybetmemek için de yakın durdular.

Derler ki kötü yürekli dev, onlara hiçbir zaman ulaşamamış; yedi kız, birer yıldıza dönüşerek o gün bugün gökyüzünde parlamış.

Onları gören insanlar, bu yıldız kümesine "Yedigir Yıldızı" adını vermişler.

Yılan Batır

Eski zamanın birinde, Başkurt yurdunda yaşayan ihtiyar karı kocanın hiç çocuğu olmamıştı; fakat iki ihtiyar, çocuk sahibi olmak için Tanrı'ya yakarmaktan ümidi kesmemişlerdi.

Sonunda bir mucize oldu ve ihtiyar nine hamile kaldı. Doğum vaktinin yaklaştığı bir bahar sabahında nine, su taşımak için kullandığı sırığı omzuna vurup pınarın yolunu tuttu.

Yarı yolda sancısı gelince doğuracağını anlayıp çalılıkların arasına girerek bebeğini dünyaya getirdi. Tanrı'dan bin yakarışla isteyip zor bulduğu yavrusunu gördüğünde ise dünyası başına yıkıldı. Ona bakar bakmaz bir çığlık atıp bayıldı. Tekrar uyandığında doğurduğu şeyi oracıkta bırakıp koşa koşa evine geri döndü.

Tanrı ona bunca yıldır bekleyip durduğu şirin, güzel bir bebek yerine her yeri pul pul parıldayan, gözleri alev alev, vücudu kıvrım kıvrım bir yılan yavrusu vermişti! İhtiyar kadın evine döner dönmez olan biteni kocasına anlattı.

İhtiyar adam, karısının hayal görmüş olabileceğini düşünerek yola çıktı ve kadının tarif ettiği yeri buldu. Gözleriyle gördü ki kadının dediği yerde gerçekten de bir yılan yavrusu kıvrılmış yatıyor.

İhtiyarın yılan yavrusuna kanı ısındı. "Ne de olsa benim evladımdır," diyerek usulca onu çalılıkların arasından alıp evine götürdü.

Bir zaman sonra hem anası hem babası bu garip yılan yavrusuna alışıverdi. Yılan oğlan çok çabuk serpildi. Bir ayda büyüyeceğini günde büyüdü, bir yılda büyüyeceğini ayda büyüdü. Yılan Batır dedikleri bir er oldu.

Sonunda babasına, "Ben artık büyüdüm, bana bir gelin almanız gerektir," dedi.

Ay Adam

Bir zamanlar Çukçi halkı arasında, ailesinin tek çocuğu olan bir kız yaşıyordu. Babasının biricik yardımcısıydı. Yaz mevsimini uzak taygalarda babasının geyik sürüsüne çobanlık ederek geçirirdi; kış geldiğinde geyiklerini korunaklı koyaklarda saklardı.

Bir gece köyüne giderken bindiği geyik, başını kaldırıp gökyüzüne baktı ve insan gibi dile gelerek "Yukarı bak! Yukarı bak!" diye inledi.

Kız yukarıya bakınca iki ren geyiğinin çektiği bir kızağın üzerinde Ay Adam'ın gökten indiğini gördü. "Neden, nereye gidiyor?" diye sordu.

"Seni götürmek istiyor!" diye yanıtladı geyik.

Kız çok endişelenmişti. "Ne yapmalıyım? Onunla gitmek istemiyorum!" diye ağladı.

Geyik, tek kelime etmeden, yeri toynağı ile eşeledi. Büyük bir çukur kazdıktan sonra "Gel! Bu çukura gir, çabuk!" dedi.

Kız çukura girdi ve geyik onun üzerine kar atmaya başladı. Çok geçmeden kız ortadan kayboldu; ortada kar yığınından başka bir şey görünmüyordu.

Ay Adam, gökten yere indi. Geyiklerini durdurdu ve kızağından dışarı atladı. Az önce gökte uçarken görmüş olduğu kızı etrafta arayıp durdu; fakat sanki yer yarılmış da kız içine girmiş gibiydi. Kızın üzerinde yığılmış kar tepesinin üstünden defalarca geçse de kızın aşağıda olduğunu anlamadı bile.

"Ne kadar tuhaf!" dedi Ay Adam. "Kız nerede olabilir ki? Onu bulamıyorum. Şimdilik onu aramayı başka bir zamana bırakacağım. Bir dahaki sefere onu bulup yanımda götürmeliyim," dedikten sonra kızağına binip göğe doğru havalandı.

Kuş Kadar Çocuk Alp Toolandı

Ne zamandır bilinmez, çok eski bir zamanda, Yenisey Nehri'nin kıyısında yaşlı bir karı koca yaşayıp dururdu. Tanrı onlara bir evlat vermediği gibi zenginlikten de hiç nasip vermemişti. Öyle yoksuldular ki kaburgaları sayılan bir atları ya da sütten kesik bir inekleri bile yoktu.

Günün birinde, ihtiyarlar daha da yaşlanınca Tanrı onlara acıdı ve bir çocuk vermeye niyetlendi. Sonunda ak pürçekli kocamış ana, bir erkek evlat doğurdu; fakat bebek o kadar küçüktü ki bir kuzgun yavrusu ile yan yana koysalar şüphesiz kuş bu çelimsiz bebekten daha büyük görünürdü.

Aylar, yıllar geçti; kuş kadar bebek güçlenip kuvvetlendi, ama boyu bir türlü büyümek bilmedi. İhtiyar anası ile babası bu duruma üzülseler de evlatlarını çok sevip "Her doğan, Alp olacak değil ya! Bizimki de kuş kadar bir oğlan olsun," diyerek teselli ettiler kendilerini.

Oğlan biraz büyüyünce adını "Toolandı" koydular. Toolandı küçücük boyuna rağmen çok cesur, güçlü ve çevik bir çocuk oldu. Ağaçlara sincap gibi tırmanarak sincapları kovalar, kendisinden çok büyük çocuklarla bile korkmadan güreş tutardı.

Bir gün, ulu bir tepedeki yüksek kayın ağacına tırmanıp indiğinde annesine şöyle dedi: "Yüksek tepedeki ağacın üzerinden Kara Han'ın yurtluğunu gördüm. Doğrusu Han, pek bay kişiymiş. Yılkıları ile sığır sürüleri vadilere sığmıyor. Boğalarından birini köyümüze getirseydik çok kişi et yemeye doyardı. Ben gidip Kara Han'ın en büyük boğasını getireceğim."

Annesiyle babası bunu duyunca telaşlandılar. Küçücük Toolandı böyle bir batırlık gösterecek kişi değildi. Annesi onu oyalamak için "Sen bugün babanla ormana av-

Altın Sevinci

Bundan çok uzun zaman önce, Kazak bozkırında, Sağat adında zayıf ve çok yoksul bir adam yaşıyordu. Öyle yoksuldu ki yiyecek bir parça ekmeğe bile çoğu zaman muhtaç olurdu.

Sağat bir gün açlıktan kendinden geçti; amaçsızca sendeleyerek etrafta dolaşmaya başladı, gözleri açlık yüzünden görmüyor ve başı dönüyordu. Sonunda o kadar bitkin düştü ki kendisinde bir adım daha atabilecek kuvveti bulamadı ve toprağın üzerine yığılıverdi, bayılmıştı…

Yoksulluk kapkara bir canavar olmuş, onu uykusunda bile takip ediyor, o ise rüyasında koşarak ondan kaçmaya çalışıyordu. Birdenbire karşısına upuzun ak sakallı, solgun yüzlü, ihtiyar bir cüce çıkıverince durmak zorunda kaldı. Arkasına dönüp baktığında ise kara canavarın artık gelmediğini gördü.

İhtiyar cüce, Sağat'a şöyle dedi: "Bir rüyadasın, sakın korkma! Hemen uyan ve on adım arkandaki harabelikte bulunan eski tandır kuyusuna git. Kuyunun içinde Kral Süleyman'a ait bir deri torba bulacaksın. O torbayı her açıp kapadığında içinde bir altın para seni bekliyor olacak. Hayatının geri kalanında aç kalmamak için yeteri kadar altını al ve çantayı oraya geri bırak. Unutma; tok gözlü olmak, hiç bitmeyen bir ziyafetin ta kendisidir."

Yaşlı cüce bu sözleri söyledikten sonra ortadan kayboldu. Sağat o anda uyandı ve rüyasında gördüğü ihtiyarın sözünü dinleyerek az ilerideki harabelikte bulunan eski kuyuyu aramaya başladı, çok geçmeden buldu da.

Hemen kuyunun içine girdi, çıplak elleri ile toprağı kazarken bir yandan da hayaller kuruyordu: "Eğer bir altınım olsaydı doyana kadar yemek yerdim. İki altın bu-

Umay Kız

Şimdiden önce, geçmişten sonraki eski bir çağda, Kırgız halkı içinde Datka adında iyi huylu bir adam yaşardı. Datka'nın yedi kızı olmuş, Datka'nın babası Tükübay sonuncusunun adını Umay koymuştu.

Yıllar geçip giderken Datka'nın kızları büyüdü. Her biri evlenecek çağa gelip baba ocağından ayrıldı. Geriye bir tek altı yaşına yeni basmış Umay kaldı.

"Evi ayrı olanın uğraşı da ayrı olur," derler; Datka'nın kızları da baba evine uğramaz iken "Kızlarım ne yer ne içerler?" diye düşünen Datka'nın geceleri gözüne uyku girmez oldu…

Bir zaman sonra, Datka, kederi yüzünden hasta düşünce yaşı küçük, aklı ve gönlü büyük Umay, babasının hâlinden anladı, gönlü bunlandı.

Yaşına bakmadan büyük işler yapmak, babasının hastalığına çare bulmak gayretine düşerek içinden şöyle geçirdi: "Altı yaş az değil, şimdiden işe koyulup babamın hastalığına çare bulmam gerek."

Umay böyle düşünüp dururken dedesi Tükübay'dan kalan, el yazması tabip kitabını buldu ve okumaya başladı.

Zaman çok mu geçti az mı geçti bilinmez, ama küçük kız kitabı hafız gibi okuyup ezberledi. Çok geçmeden tabiplik öğrendiği civara yayılınca, hasta insanlar şifayı onun elinde aramak için ona gelmeye başladılar. Böylece ünü, uzak diyarlara bile yayıldı. En dermansız dertlere kolayca deva buldu. Yalnız insanlara değil hayvanlara da yardım etti. Zengini fakiri birbirinden ayırmadan hepsiyle ilgilendi.

Kimi iyi etse "Ben yaptım," diye böbürlenmedi, "atam Tükübay'ın şifasını verdim," dedi. Hastalıktan kalkanlar bir sevinse, Umay kız bin sevindi. Sonunda tabiplikte öyle ilerledi ki, babasının derdine çare buldu ve onu iyileştirdi.

Ak Köbek ve Kence Batır

Zamanın birinde, bir Han, halkına yasa getirip altmış yaşına gelen herkesin öldürülmesini buyurdu. Buna göre her evlat, kendi babasını günü geldiğinde öldürmeliydi. Uzun yıllar boyunca halk bu töreye uydu. Nesiller boyu evlatlar babalarını öldürdü.

Günün birinde Kence Batır adlı delikanlının da babası altmış yaşına değdi. Kence, babasını öldürmek istemese de töre öyle buyuruyordu. Yasaya karşı gelmenin cezası ölümdü.

Babasını yanına alan oğlan, onu kırlara götürdü. Birlikte epey yürüdükten sonra dinlenmek için büyükçe bir kayanın üzerine oturdular.

Zavallı adam, oğlunun kendisini öldürmek için oraya getirdiğini anlamıştı, yine de sordu: "Oğul, sabahtan beri yürüyoruz. Bu dağ başına sanıyorum ki kır gezisi için gelmedik."

Babasının sözünden utanan Kence Batır, "Yasayı biliyorsun baba. Altmış yaşına değdin," diye yanıt verdi.

Uzun bir süre, baba oğul hiç konuşmadan öylece oturdular. Sonra baba sessizliği bozarak, "Haklısın. Altmış yaşıma geldim, ben de babamı bu oturduğumuz taşın üzerinde öldürmüştüm. Ben baba katili oldum, sen olma. Dar gününde bana ihtiyacın olacak," dedi.

Babasına kıyamayan Kence Batır onu evine geri götürdü. Ona gözü gibi bakacağına, saygıda kusur etmeyip el üstünde tutacağına söz verdi.

Onlar böyle yaşayıp giderken, bir gün, kıyıcı bir batırın topraklarına geldiği haberini aldılar. Ak Köbek adındaki bu kahraman, karşısına çıkan tüm yiğitlere meydan okuyor, batır namı ile bilinen kim varsa onunla savaşıp

Üç Kardeş ve Ak Tulpar

Eski zamanlarda hasta bir ihtiyar, ölüm döşeğinde son nefesini tüketirken üç oğlunu yanına çağırdı ve onlara vasiyetini bildirdi.

Öldüğünde üç oğlunun kendi mezarına birlikte gelerek üç kap tuz dökmelerini istiyordu. Babaları öldükten sonra vasiyeti yerine getiren üç oğlan, onun böyle bir şeyi neden istediğini bir türlü anlayamadı. Oğlanlar bu işin hikmetini kendi aralarında konuşup yine çözemeyince babalarının mezarında nöbet tutmaya ve olacakları görmeye karar verdiler.

İlk gece nöbet sırası, en büyük kardeşteydi. Oğlan, akşam güneş batar batmaz babasının mezarına vardı. Issız mezarlıkta bir süre oturdu; fakat bir süre sonra gözleri uykuya yenik düşünce mezarın kenarına kıvrılıp uyumaya başladı. Gözünü açtığında sabah olmuştu.

İkinci gece sıra, ortanca oğlandaydı. Akşam olur olmaz mezarlığa varıp beklemeye başladı; ama o da uyuyakaldı. Üçüncü gün sıra, en küçük kardeşe geldi.

İki ağabeyi, "Senin nöbetine gerek yok, gitme. Biz iki gün bekledik, döktüğümüz tuzun hiçbir hikmeti yokmuş," dedilerse de küçük oğlan ağabeylerini dinlemedi ve akşam olduğunda mezarın başında nöbetine başladı.

Hava açıktı; atlas kumaşların parlaklığındaki lacivert gökyüzünde temiz, bulutların perdelemediği bir dolunay handiyse gündüz gibi aydınlatıyordu ıssız mezarlığı. Oğlan, uzun saatler boyunca mezarın başında oturup bekledi. Uykusu gelip gözleri kapanacak olsa kendini çimdikleyip uykuya yüz vermedi. Sonunda gece yarısı olduğunda, mezarlığın aşağısından gelen toynak sesleri çalındı kulağına. Belli ki bir atlı gelmekteydi.

Aladoğan

Ne zamandı bilmem, ama çok eskidendi. Lena Nehri kıyılarında, Egne adında yoksul bir avcı, küçük oğlu ve karısıyla birlikte yaşardı. Yoksul adam, avladığı hayvanların postlarını satarak kıt kanaat geçinip gidiyordu.

Tanrılar bazen sinirlenip insanların ve hayvanların nasibini keser, onları açlıkla sınar, bazen de yok eder. İşte tanrıların dünyayı açlıkla cezalandırdığı böyle bir günde, ihtiyar Egne, avdan yine eli boş dönüyordu. Günlerdir kursaklarından tek lokma geçmemiş aile, açlıktan ölmenin eşiğindeydi. Egne'nin sinirleri iyiden iyiye yıpranmıştı. Evine varana kadar yol boyunca düşünüp zor bir karar almak zorunda kaldı.

Küçük de olsa bir av bulmak için ormanlarda öyle çok dolaşmıştı ki eve gelir gelmez yatıp uyudu. Sabahın ilk ışıklarıyla uyanınca yeniden ava gitmek için hazırlandı.

Evden çıkarken karısına kan donduran o cümleleri fısıldadı: "Oğlanı öldürmekten başka çaremiz kalmadı. Ben avdan dönene kadar onu öldürüp pişireceksin. Yoksa hepimiz açlıktan öleceğiz."

Egne gidince karısı oğluna kıyıp öldüremedi. Akşam olup avcı geri döndüğünde oğlan evde oynuyordu.

Ertesi sabah, avcı evden çıkarken karısının kulağına aynı sözleri yine fısıldadı: "Bugün onu mutlaka öldürüp pişireceksin!"

O gün küçük çocuk evin içinde oynarken baca deliğinden bir ala doğan gelip içeri kondu. Oğlan evin içine bir kuş girdiğini görünce babasına yakışır bir avcı olduğunu göstermek için oyuncak yayını aldı; ustaca nişan alarak kuşa doğru bir ok saldı, ama ıskaladı.

Kuş, ayağı ile tuttuğu deri parçasını oğlanın önüne savurup geldiği duman deliğinden uçup gitti. Küçük ço-

Altın Kanatlı Kuş

Zamanın birinde, kudretli bir hanın maiyetinde zengin bir bey vardı. Han bu beye öyle güvenirdi ki hem hazinesini hem halktan vergi toplama işini ona bırakmıştı.

Bey, Han'a sadık olduğu kadar halka karşı da ceberuttu. Han'ın sık sık keyfine göre çıkardığı vergileri halktan toplar, vermeyen olursa zorla alırdı. Yine de gözü doymayan Han, halk verdikçe daha çok isterdi.

Uzun yıllar geçti, zengin bey bir gün ihtiyarladı. Ölüm döşeğindeyken genç oğlunu yanına çağırıp ona şöyle dedi: "Bunca malım mülküm birikti, dağ gibi yığıldı. Bu servet sana ömür boyu yeter. Sakın ola ki Han'ın yanına uğrama! Çünkü o bir verirsen iki isteyecek, onu da verirsen daha çok isteyecek. Ben yıllardır doyuramadım onu, bari sen rahat et. Sana bir tay bırakacağım, ne zaman başın sıkışırsa derdini taya anlat, o sana yardım eder."

Oğlan, babası öldükten sonra onun sözünü dinleyip Han'ın yanına yöresine hiç yaklaşmadı.

Bir gün Han, iki ulağını çağırıp onlara "Şu bey oğluna söyleyin de yanıma gelsin, ona yaptıracak işlerim var," dedi.

Oğlan habercilerden Han'ın kendisini çağırdığını duyunca artık ondan kaçışı olmadığını anladı ve doğruca kalenin yolunu tuttu.

Han'ın karşısına varıp diz vurduktan sonra Han buyruğu duyuldu: "Baban pek yararlı bir kişiydi, ilin işini eksiksiz gördüren bir beydi; ama senin hiçbir faydanı görmedim."

Bey oğlu, Han'ın sözlerini "Acaba ne isteyecek?" diye düşünerek dinleyedursun, Han anlatmaya devam ediyordu: "Geceleri kalenin içi çok karanlık. Yaktığımız kandiller

onu aydınlatmaya yetmiyor. Kalenin tamamını aydınlatacak bir şey bulup getirmeni istiyorum senden."

Han'ın huzurundan ayrılan oğlan, ne yapacağını kara kara düşünürken babasından ona kalan tay aklına geldi. Babasının nasihat ettiği gibi tayın yanına giderek ona olan biteni anlattı.

Tay, oğlanı dinledikten sonra "O iş kolay, ama bil ki biz Han'ın isteğini yerine getirirsek hep daha fazlasını isteyecek. Şimdi atla sırtıma da şu senin Han'ın kalesini aydınlatacak mucizeyi almaya gidelim," dedi.

Oğlan, yelesine asılıp üstüne sıçrar sıçramaz tayın iki yanından iki kanat çıktı. Birlikte gökyüzüne doğru kanatlanıp uçtular. Göğün yedinci katına çıktılar ve bulutların üzerinde oturan altın kanatlı kuşu buldular. Yuvasından bir tane altın tüy alarak yeryüzüne geri döndüler.

Doğruca kaleye gidip altın tüyü Han'ın odasına bıraktılar. Tüy öyle ışıldıyordu ki oda tamamen aydınlanıp gündüz gibi olmuştu.

Odasının aydınlandığını gören Han, oğlana, "Bu tüyü nereden bulduysan orada bu tüyün sahibi olan kuş da olmalı. Onu alıp buraya getir," dedi.

Bey oğlu bunu da kabul edip tayın yanına gitti. Han'ın bir tüy ile yetinmediğini, kuşun kendisini istediğini söyledi.

Görünmez kanatlarını yeniden görünür kılan tay, "Öyle ise atla sırtıma! Sana söylemiştim Han'ın hep daha fazlasını isteyeceğini. Öyle görünüyor ki kuşu getirsek de onun isteklerinden kurtulamayacağız," dedi.

Oğlan, tayın sırtına biner binmez gökyüzüne kanat açtılar. Göğün yedinci katında Altın Kuş'u bulup Han'a getirdiler. Han, Altın Kuş'u bir kafese koyup odasına yerleştirince kalenin tamamı aydınlanmış oldu.

Ertesi gün kuşun ötüşünü duyan halk, bu güzel sese hayran kaldı. Han artık her gün saatlerce kuşu dinlemek için onun yanında oturuyordu.

Bir gün kuş dile gelip "Eskiden daha güzel öterdim, çünkü gölden çıkan sihirli kısrakların sütünden içerdim. Sadece beni buraya getiren delikanlı o kısraklardan süt sağabilir," dedi.

Han hemen delikanlıyı çağırtıp gölden çıkan yılkıların sütünden getirmesini buyurunca oğlan yine tayının yardımına başvurdu.

Han'ın isteğini duyan tay, "Bana kırk bir kat deriden cebe diktir. Ayaklarıma ise en iyi çelikten nallar taktır; çünkü gölün sihirli yılkılarını onlarla savaşmadan almak mümkün değildir," dedi.

Oğlan, atın istediği gibi kırk bir kat deriden atına bir zırh yaptırdı. Ayağına da iyi bir ustanın elinden çıkmış sağlam nallar taktırdı; ama at yere bir vuruşta onları parçalayıp "Bunlar benim ayaklarıma dayanmaz, en iyi ustanın elinde dövülmüş en iyi çelikten olmalı," dedi.

Başka ustalar da nal yaptılar, fakat hiçbiri tayın ayaklarının kuvvetine dayanamadı.

Sonunda uzak ülkelerden gelen bir ustanın taktığı nallarla demir direğe çifte atan tay, nalların sağlam kaldığını görünce "İşte şimdi istediğim nal ile nallandım, artık yola çıkalım!" dedi.

Bey oğlu ile tay, uzun yollar aşıp büyük bir gölün kıyısına vardılar. Tay, oğlanı sırtından indirdikten sonra "Ben göle girip bir kısrak tutacağım. Sen suyun üzerine bak. Eğer ak süt çıkarsa sevin, kızıl kan çıkarsa dövün," dedi ve göl suları arasına girip gözden kayboldu.

Oğlan bir süre kıyıda onu bekledikten sonra göl suyunun kızıla boyandığını görünce üzüldü; ama sonra göl, süt gibi bembeyaz olunca sevindi. Çok geçmeden tay, yanında

Ak Tün

Kuzeyde Ağanak adlı bir koca, karısı ve dokuz ilim bilen Ak Tün adlı oğlu ile birlikte yaşardı. Onların yetmiş sarı keçisi ve iki filinden başka bir şeyleri yoktu.

Güneyde Kara Dalay Denizi'nin sahilinde yaşayan Karatı Han, Ak Tün'ün ilminin şöhretini duymuştu. Ağanak'ı çağırtıp şöyle buyurdu: "Kuzeyden güneye göçüp Kara Dalay'ın sahillerine yerleşeceksiniz. Sen benim yılkılarımı güdeceksin, karın ise ineklerimi sağacak. Oğlun da benim oğluma hocalık edip ilim öğretecek."

Ağanak eve döndüğünde oğlu ona "Han seni ne için çağırmış?" diye sordu.

Yaşlı adam, "Han buyurdu ki onun yaşadığı köye göçelim," diye yanıt verdi.

Bunun üzerine Ak Tün, "Eğer Han buyurduysa halk onun sözünden çıkmamalıdır. Göçmek lazımdır ata!" diye karşılık verdi.

Koca, varını yoğunu fillerin beline yükleyip sarı keçileri de yanına katarak Kara Dalay'ın sahiline göçtü.

Aradan yıllar geçti; Ak Tün ne biliyorsa hepsini Han oğluna öğretti. Han oğlu da iyi bir öğrenci olup dokuz ilmin hepsini iyi öğrendi.

Günlerden bir gün Han karısı, Han'a gelip şöyle dedi: "Ak Tün'den kurtulmanın zamanı geldi. O her şeyi biliyor, her şeye de kadir. Bilinmez ki o oğlumuza ne zararlar verebilir? Bugün bir koyunu kesip onlara yedirelim, Ak Tün'e de içki içirip onu öldürelim!"

Han, sakalını karıştırarak biraz düşündükten sonra, "İyi öyleyse, ben onu öldürürüm," dedi.

Han'ın oğlu bu sohbeti gizlice dinlemişti, hemen koşup hocasına "Babam bu akşam size arak içirip yattığınız

yerde sizi öldürmek istiyor!" dedi ve duyduğu sohbeti ayrıntısıyla anlattı.

Ak Tün, Han ile karısının böyle bir şeyi eninde sonunda yapacağını zaten biliyordu.

Öğrencisine, "Güzel, o zaman hazırlan. Bu akşam ikimiz birlikte buradan kaçacağız," dedi.

Akşam olunca, Han, boz bir koyun kesti ve koca Ağanak ile oğlu Ak Tün'ü evine konuk olarak çağırdı; ama ne Ak Tün ne de Han oğlu et yemeğinden yemediler, araktan da içmediler. Herkes yatmaya gitse de onlar yatmadılar, sabaha kadar sohbet ettiler. Han ile karısını uyku bastırınca onlar da Ak Tün'ün uyumasını bekleyemeden yatmak zorunda kaldılar. O anda oğlanlar kalkıp etin kalanını heybelerine doldurdular ve yola çıktılar.

Hocayla talebesi çok yol gitti. Pabuçları parçalandı, ayaklarında yaralar çıktı. Nihayet, uzun bir çayın sahili boyunca yürüyüp ucu bucağı görünmeyen bir düzlüğe ulaştılar. Onlar birkaç kişinin bir şey üstüne dalaştıklarını gördüler.

Adamların her biri üzerine tartıştıkları şey üzerinde "Benimdir!" diyerek hak iddia ediyordu.

Ak Tün onların yanına varıp "Siz ne için tartışıyorsunuz?" diye sorunca adamlardan biri, "Biz sihirli börk için tartışıyoruz. Buradaki herkes onun sahibi olduğunu iddia ediyor," dedi.

"Bu çok basit!" diye yanıt verdi Ak Tün. "Gidin o tepenin yanına, ben de börkü saklayayım. Kim birinci gelirse o börkün sahibi olacak."

Adamlar bu fikri kabul edip tepeye doğru koştular. Ak Tün, sihirli börkü başına koyup Han oğlunun elinden tuttu. Böylece birlikte görünmez olup oradan kaçtılar.

Az gittiler, çok gittiler, bozkırları aşıp bir tepeye ulaştılar. Burada da başka adamlar bir şeyin üstüne tartışıp dalaşıyorlardı.

Ak Tün bunlara da yaklaşıp "Siz ne için tartışıyorsunuz?" diye sordu.

"Biz kara pabuçlar için tartışıyoruz," diye yanıtladı adamlardan biri. "İnsan onu giydiğinde havada uçar. Buradaki herkes pabuçların sahibinin kendisi olduğunu söylüyor."

Ak Tün adamlara, "Bu çok basit!" dedi. "Hepiniz şu tepedeki taşın yanına gidin ve oradan bana doğru koşarak yarışın. Kim birinci gelirse pabuçların sahibi o olacak."

Adamlar taşa doğru koştular. Bu sırada oğlanların her biri pabuçların tekini giyip tepenin ardına doğru uçarak gözden kayboldu. Adamlar taşlara kadar koşup geri döndüğünde Ak Tün ile Han oğlu çoktan ortadan kaybolmuştu.

Aralarında, "Senin suçun!" "Hayır, tüm suç senin!" diye bağırıp birbirleriyle dalaşmaya devam ettiler.

Ak Tün ile Han oğlu, geceyi bir ormanda geçirip dinlendiler. Sabah olup uyandıklarında yanlarında bir ihtiyar gördüler.

Altın atın üstünde, altın pabuçlar giymiş bu ihtiyar onlara, "Fal bakmak için sakladığım altın aşıkları kaybettim çocuklar. Onları bulup getirebilir misiniz?" dedi.

İki genç hemen gidip altın aşıkları buldular ve ihtiyara getirdiler.

İhtiyar adam altın aşıklarına kavuşunca, "Bizim ülkemizde Han yoktur. Oturun altın ata, sizi altın saraya götüreyim," dedi sevinçle.

Oğlanlar onun altın atına bindiler, koca da onları altın saraya getirdi. Sarayda güzel bir kız bekliyordu. Kızın yüzü güneş gibi ışık saçıyor, boynunun ardı ise ay gibi parlıyordu. Oğlanlar öğrendiler ki, bu kızın daha önce doksan kocası olmuş, hepsi Han olup ülkeyi idare etmiş, fakat hepsi de erkenden ölüp gitmiş.

Ak Tün, "Ben basit bir çobanın oğluyum, dostum ise Han oğludur. İzin verin ülkenizi Han olup idare etsin," deyince adamlar razı oldular.

Karatı Han'ın oğlu böylece büyük bir toprağın Han'ı oldu ve büyük bir ziyafet düzenleyip toy verdi.

Gece olup kutlama bitince Ak Tün'ü düşünceler aldı. İçinden "Bu güzelin erleri acaba neden ölmüşler?" diyordu.

Birden gördü ki alnında tek gözü ve eyerinde halı olan bir atlı, yukarı dünyadan kuzgun gibi aşağıya iniyor. Atın ayakları toprağa değer değmez kara adam, güzeli alıp atına bindirdi ve onu kemerle ata bağladı; sonra da onunla birlikte yukarı dünyaya doğru uçup gitti.

Ak Tün sihirli börkü başına koydu, sihirli uçan pabuçları ayağına giydi ve onların peşinden gitmek üzere havalandı. Kara atlı adam ile güzel kız, yukarı dünyada dev bir mağaranın ağzına varınca attan indiler.

"Yeni Han nasıl biriymiş?" diye sordu tek gözlü, kara atlı adam.

Kadın, ona, "Basit, saf bir oğlan. Sabah onunla satranç oynayacağım. Görelim bakalım bu nasıl adammış!" dedikten sonra endişeyle sözlerine devam etti, "Onun Ak Tün adlı bir hocası var. Onu hafife almak doğru olmaz."

Ertesi sabah Ak Tün hoca, "Kadından bir şey öğrenebildin mi? Önceki eşleri neden ölmüş?" diye Han öğrencisine sorunca, "Hiçbir şey öğrenmedim, güzelce yatıp dinlendim," yanıtını aldı.

Bunun üzerine Ak Tün, gece gördüklerini Han'a anlattı: "Ben ise gördüm ki senin hanımın yukarı dünyadan gelen tek gözlü Kara Şulbus'la ahbaplık ediyor. İşte bu yüzden toprağın bütün Hanları hep ölmüşler. Bugün Han karısı sana satranç oynamayı teklif edecek. Ben sihirli börkü giyip arkanda duracağım, sana yardım edeceğim."

O gün Han ile karısı satranç tahtasının başına geçtiler. Ak Tün, satranç oyununda Han'a yardım ediyor, Han karısının hamlelerini önceden bilip öğrencisine fısıldıyordu. Genç Han oyunda karısını üç defa yendi, üstelik her seferinde piyon ile mat etmişti. Sonunda oyunu bitirip şarkı söylemeye başladı.

"Kara Şulbus uykuma girdi,
Kara, tek göz, tulpar at da."

Kadın şarkıyı duyunca "Bütün bunlar çok garip!" diyerek içini çekti ve hızla oradan uzaklaştı.

Ertesi gece tek gözlü Kara Şulbus, kara eyerli atıyla uçup gelerek kızı uyandırdı ve birlikte yukarı dünyaya uçtular. Ak Tün yine onların peşinden gitti. İkisi yine aynı mağaranın girişinde durdular. Ak Tün ise gizlice onları dinliyordu.

Şulbus, "Ne oldu, Han'la satranç oynadın mı?" diye sorunca güzel kadın, "Oynadım," dedi. "Bu oğlan üç defa piyon ile beni mat etti. Üstelik çok garip bir şarkı da söyledi, tek gözlü Kara Şulbus hakkında."

Kara Şulbus, oğlanın kendisinden haberdar olduğunu anlayınca çok öfkelendi: "Ne zehirli oğlan! Yarın gece kara iğne ile onun enli alnını deleceğim! Onu yanında yatır ki bacadan vurabileyim."

Yeni Han'ın hanlığı idare etmesinin üzerinden iki gün geçmişti; fakat bu süre genç Han'a daha uzun geldiği için "Buraya geldiğimden beri iki gün geçti, ama sanki iki yıl geçmiş gibi," diyordu.

Ertesi sabah, Ak Tün, Han öğrencisine yine sordu: "Yeni haber var mı? Bu kez bir şey öğrenebildin mi?"

Han, "Hiçbir şey öğrenemedim, ama güzelce yattım," diye yanıt verdi.